

УДК 32.019.5

DOI: 10.35432/tisb292023289646

ДОВІРА ЯК ОЗНАКА ЛЕГІТИМНОСТІ ВЛАДИ В УМОВАХ ВВЕДЕННЯ ВОЄННОГО СТАНУ

Князєва Олена Володимирівна

кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри місцевого самоврядування та
розвитку територій
Національний університет «Одеська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0001-5625-768X>

Брижко Дарина Андріївна

здобувач
Інститут публічної служби та управління
Національний університет «Одеська політехніка»
<https://orcid.org/0009-0003-8877-013X>

У сучасному світі завданням будь-якої правової держави виступає формування довіри громадян до діючої влади. Будучи передумовою становлення та ефективного функціонування політичної системи суспільства, довіра сприяє підвищенню зв'язку громадян із політичними інститутами, успішності діяльності органів публічної влади, подоланню соціальної напруженості, а також підвищенню легітимності. В умовах воєнного стану дослідження рівня довіри громадян набуває особливої актуальності, оскільки саме довіра та підтримка діючої влади забезпечують успіх наближення перемоги України.

Зміст понять «довіра» та «довіра громадян» на законодавчому рівні не закріплено. Академічним тлумачним словником української мови «довір'я (довіра)» визначається як відношення до кого-небудь, яке виникає на підставі віри в чийсь правоту, чесність, щирість тощо [1]. Відповідно до Енциклопедичного словника з державного управління, довіра до влади (англ. trust, confidence in power) розкривається як відношення громадян до діяльності органів державної влади, їх посадових осіб, що ґрунтується на вірі, переконливості та впевненості громадян у надійності, компетентності, сумлінності, щирості, чесності даної влади [5, с. 173]. Недосконалість вказаного твердження на нашу думку полягає в тому, що довіра до влади не має обмежуватися виключно довірою до органів державної влади (державною владою), а й має враховувати інші види публічної влади – довіру до органів місцевого самоврядування (муніципальну владу), довіру до Президента України тощо.

Аналізуючи правову доктрину, констатуємо відсутність єдиного підходу до розуміння поняття «довіра», що пояснюється численними позиціями вчених. Так, на думку М. Вебера, ким вперше було досліджено феномен довіри, саме довіра громадян до устрою держави є тим, на чому завжди ґрунтується раціонально-правова інституційна легітимність влади [2, с. 173]. Довіра, за влучним переконанням Т. Парсонса, є однією з умов, за допомогою яких забезпечується суспільна стабільність [8, с. 24-26]. М.В. Чабанна, досліджуючи довіру до політичних інститутів, звертає увагу, що довірою (політичною довірою) виступає впевненість громадян у тому, що політичні інститути (парламент, уряд, політичні партії) ефективно здійснюють свою діяльність [10, с. 8]. У контексті нашого дослідження, довіру громадян до діючої влади доцільно тлумачити як віру в успішність функціонування публічної влади в державі – органів законодавчої, виконавчої, судової влади та контрольно-наглядової влади, глави держави (державна влада), до органів місцевого самоврядування (муніципальна влада), та переконаність, що прийняті рішення представників таких органів –

Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України тощо є результативними, правовими, законними та мають безпосередній вплив на розвиток суспільства та держави.

Незважаючи на те, що довіра не є повноцінною правовою категорією, звернемо увагу на її зв'язок та вплив на формування легітимності. Погоджуючись із твердженням колишнього Голови Верховної Ради України Дмитра Разумкова про те, що «головною ознакою легітимності влади є довіра громадян», саме довіра виступає тим рушійним фактором, який сприяє формуванню легітимної цивілізованої державної влади. Легітимність є нічим іншим, як визнанням влади населенням, схваленням її як справедливої і політично виправданого явища, підтримкою влади народом при ухваленні політичних рішень [6]. Взаємодія довіри та легітимності має двосторонній зв'язок: з одного боку, легітимність сприяє підтриманню довіри громадян до влади, з іншого боку, довіра до окремих посадових осіб (Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, голови Одеської обласної державної адміністрації тощо) сприяє формуванню легітимності до даних органів, а також загального стану легітимності у державі.

Враховуючи надзвичайну важливість, визначення рівня довіри громадян до діючої влади виступає предметом досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних соціологічних та дослідницьких установ. Саме рівень довіри громадян до органів публічної влади виступає своєрідним індикатором виникнення соціальної напруги, формування кризи та кризових ситуацій [3], а також дозволяє передбачити імовірні революційні процеси у суспільстві, зокрема виявлення недовіри чинній владі під час Помаранчевої революції та Революції Гідності (Євромайдан). На сьогодні, інструментами вивчення та визначення думки громадськості до влади є аналітико-розрахункові методики, серед яких ранжування, порівняння рейтингів довіри до інституцій у різні періоди; вимірювання різниці між показниками довіри: хто довіряє та хто не довіряє (баланс довіри); розрахунок індексів довіри до органів влади; аналіз динаміки рівня довіри та визначення її тенденцій та актуальних змін, розроблення актуального прогнозу тощо, при цьому головним інструментом залишається проведення соціологічних опитувань серед громадян [4]. В умовах введення воєнного стану, проведення соціологічних опитувань серед громадян України дає змогу надати оцінку рівню довіри та процесам, які відбуваються у суспільстві.

До початку запровадження на території України воєнного стану, за результатами проведеного з 03 по 11 грудня 2021 року Київським міжнародним інститутом соціології всеукраїнського опитування громадської думки «Омнібус» [7], найбільшим рівнем довіри серед державних органів та політичних інститутів користувалися Збройні Сили України 72% та волонтери 68%. Досить приголомшливими у негативному аспекті стали показники довіри до органів влади – Президент України 27%, Верховна Рада України 11%, Кабінет Міністрів України 14%, правоохоронних органів – Служба безпеки України 29%, Національна поліція України 30%, Патрульна поліція України 35%. Соціологічне опитування проводилось у телефонному режимі з використанням методу інтерв'ювання серед громадян України віком від 18 років (без урахування тимчасово окупованих територій АР Крим, Донецької та Луганської областей). Аналізуючи отримані результати, доцільно вести мову про тенденцію недовіри громадян до органів публічної влади та, відповідно, зниження легітимності.

З початком широкомасштабного вторгнення Російської Федерації та початку розгортання воєнних дій та території України, соціологами звертається увага на позитивні зрушення стосовно довіри громадян до органів публічної влади, що вказує на високі показники рівня згуртованості Українського народу. Вказане засновано на результатах соціологічних опитувань, проведених 22 червня 2022 року Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та соціологічної служби Центру Разумкова [9]. Так, аналізуючи результати досліджень, найбільший рівень довіри серед державних органів та політичних інститутів залишається у Збройних Сил України 91% та волонтерів 77%, які наразі займаються захистом України. У трійку лідерів також входить Президент України, рівень довіри якого збільшився з 27% у 2021 році до 71% у 2022 році. Порівняно з 2021 роком спостерігаються позитивна динаміка балансу довіри Верховної Ради України 19%,

Кабінету Міністрів України 46%, Служби безпеки України 34%, Національної поліції України 39%, Патрульної поліції України 54% тощо. Таким чином, у порівнянні з результатами соціологічного опитування від 11 грудня 2021 року, станом на 22 червня 2022 року відбулось зростання рівня довіри громадян до органів публічної влади та, відповідно, зниження тенденції недовіри, що досить детально зображено на діаграмі нижче (Рис. 1).

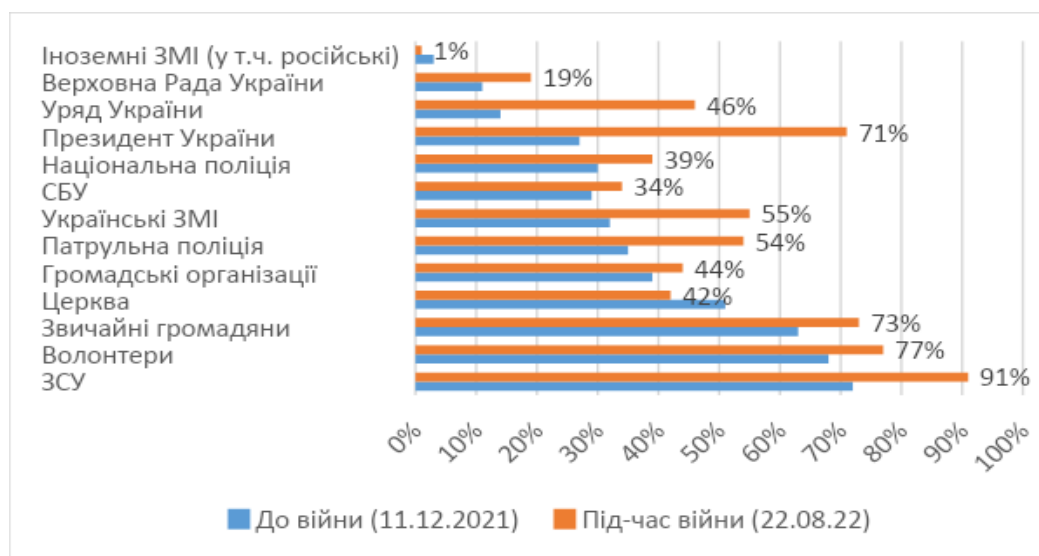

Рис. 1. Показники рівня довіри громадян до органів влади та політичних інститутів до початку та в умовах воєнного стану

Підсумовуючи вказане, незважаючи на всі проблеми та випробування, з якими стикається Український народ під час воєнного стану, довіра громадян до органів влади, незважаючи на її не високий рівень, має позитивну динаміку та продовжує зростати, тим самим підвищуючи легітимність державної влади. Безсумнівно, що війна є часом кризи для держави, але навіть в таких умовах влада повинна діяти ефективно, щоб забезпечити безпеку своїх громадян, а також зберегти рівновагу в суспільстві.

Список літератури

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/dovir.ja> (дата звертання: 27.04.2023).
2. Горлач М. Політологія : наука про політику : підручник [для студ. вищ.навч.закл.] / М. І. Горлач, В. Г. Кремень К. : Центр учбової літератури, 2009. 840 с.
3. Динаміка довіри соціальним інституціям протягом 2020-2021 років: результати телефонного опитування. URL: <https://www.kiis.om.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1093&page=1> (дата звертання: 27.04.2023).
4. Довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян України (липень – серпень 2021 р.). URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/dovira-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-oriientsatsii-gromadian-ukrainy> (дата звертання: 27.04.2023)
5. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.
6. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. Видання друге. Х.: ТОВ «Одісей», 2008. 432 с. URL: <https://studies.in.ua/krestovska-nm-teorija-derzhavy-i-prava> (дата звертання: 27.04.2023).
7. Лідером довіри українців залишаються ЗСУ. Рятувальники й Нацгвардія потіснили волонтерів та церкву. Соцопитування. URL: <https://novyna.mia.com/2022/09/19/fdi-socop-08-2022/> (дата звертання: 27.04.2023 р.)

8. Парсонс Т. Система современных обществ / Т. Парсонс ; [пер. с англ. Л. А. Седова и А. Д. Ковалева]. 1998. 270 с.

9. Попри війну та зусилля російської пропаганди, довіра українців до державних та соціальних інститутів зростає, – соціопитування. URL: https://lb.ua/society/2022/09/15/529505_popri_viynu_zusillya_rosiyskoi.html (дата звертання: 27.04.2023)

10. Чабанна М.В. Довіра до політичних інститутів: передумови та наслідки для демократії. Магістеріум. Випуск 58. Політичні студії. 2014. С. 8-13.